

Srpska kraljevska akademija, kojoj je istim previsokim ukazom povereno, da onaj prenos izvrši, ima čast izvestiti uredništvo »Ljubljanskog Zvona«, da će iznošenje praha Vukova iz groblja Svetoga Marka u Beču biti 28. septembra (10. oktobra) ove godine u 2 časa, posle podne, a sahrana u Beogradu, kod saborne crkve, 30. septembra (12. oktobra) u 11 časa pre podne.

Beograd, 6. (18.) septembra 1897.◀

Drugo berilo in slovnica za obče ljudske šole. Sestavila M. Josin in E. Gangl, učitelja v Ljubljani. — V Ljubljani, Tiskala in založila Ig. pl. Kleinmayr & Fed. Bamberg. 1897. — Cena vezani knjigi 80 h. Str. 224. — (Konec.)

Seveda poleg teh nazorov pisatelji in pesniki kakor Slomšek, Praprotnik, Tomšič i. dr. izgube vso vrednost, in le malokateri njih spis bi se dal brez korenitih formalnih poprav porabiti za čitanke. Pred to posledico leposlovne smeri se bodeta menda gg. Josin in Gangl še najbolj zgražala, toda popolnoma logična je. Vsa čast in hvala omenjenim možem kot narodnim buditeljem, kremenitim značajem itd.; tudi njih spisi so bili ob času naše narodne bede in slovstvene suše velikega pomena; a vse to nas ne sme in ne more zapeljati, da bi jim priznavali absolutno leposlovno vrednost; storili so njih spisi in pesmi ob svojem času svojo dolžnost, a za to tudi želi primerno priznanje — dandanes so samo historiškega pomena. —

Ne bi bilo treba poudarjati, a vendar to storimo zaradi možne nesporazumnosti, da pedagoške in moralne obzire v vseh učilih in spisih, ki so namenjeni mladini, pripoznavamo kot »conditio sine qua non«, a takisto brezpogojno treba upoštevati leposlovno stališče; vsako stališče samo za-se bi bilo enostransko; »omne tulit punctum, qui miscuit utile dulci«, bi lahko tudi mi rekli, razumevajoč pod »utile« moralnost, a pod »dulce« to, kar je estetiški lepo.

»Absolutno estetiško merilo!«, mi porečeta gg. Josin in Gangl; »lažje rečeno nego storjeno! Kdor pozna naše leposlovno uboštvo, ta ve, v kakšnih zadregah je slovenski čitankar, išoč »absolutno lepih« primerov za svoja berila. Če z obojnim merilom, moralnim in estetiškim, iztikaš po našem skromnem slovstvu, ti ne ostane veliko pod prsti« . . .

Temu sicer tehtnemu pomisleku imam dvoje odgovoriti: Prvič ne bi bilo nič škodilo, ako bi se bilo berilo, ki sedaj obsega 164 str., skrčilo za polovico. Neumann je poleg drugih zdravih in pravih načel dobre čitanke postavil tudi to-le načelo, kateremu brezpogojno pritrjujemo: »Čitanka obsegaj samo toliko berila, da v teku leta lahko predelaš vse koščke.« Torej čitanka ne ponujaj več gradiva, nego ga je možno prečitati, ne da bi moral učitelj šele izbirati primerne sestavke; čitanka obsegaj zgolj vzorne — recimo naravnost: klasične — sestavke, a te treba vse prečitati v teku šolske dobe, kateri je namenjena čitanka.

Drugič pa mislim, da je naloga slovenskega čitankarja dandanes vendar veliko lažja in hvaležnejša, nego je bila Janežičeva in pa tudi še Šketova pred kakimi petnajstimi leti; izza l. 1880. smo tudi v leposlovju čudovito napredovali. Gg. izdajateljema se je bilo treba le še malo bolj

zatekati k našim klasikom, in prepričan sem, da bi bila dobila iz njih, zlasti iz Stritarja, Levstika, Erjavca, Gregorčiča, mnogo zgolj klasičnega berila, ustrežajočega vsem pedagoškim ozirom. In če bi bilo še kaj primanjkovalo, so jima bili še vedno na razpolaganje naši kaj lepo se razvijajoči zabavni listi, leposlovne zbirke (n. pr. »Pomladni glasi«) itd. — Ob enem pa bi bila gg. izdajatelja s klasičnimi sestavki stregla drugemu tudi jako važnemu smotru jezikovnega pouka: neprisiljenemu, nezavednemu v vajanju v domače klasično slovstvo. Večino sestavkov, ki smo jih mi v mladih letih v šolskih berilih čitali ter se jih tudi na pamet učili, smo pozneje spoznali kot malovredna skrpucala, dobra dovolj za šolo in za to, da se pozabijo, in žal nam je bilo truda in veselja, ki smo ga nekdanj z njimi imeli; kolik dobiček pa bi bil, ko bi nekdanji učenec v poznejših letih spoznal, da berila in pesmi, ki se jih je učil, so dela naših najboljših pisateljev in pesnikov, katere čisla ves slovenski svet, in hvalil bi šolo, ki mu je igraje pribavila, ne da bi se bil tega zavedal, naših klasikov . . .

Ker so v vseh zgoraj omenjenih oddelkih (»Zabavi in pouku« — »Cerkev, šola in dom«) pomešani vse vprek poučni in zabavni sestavki v vezani in nevezani besedi, je bilo neizogibno, da je marsikako berilo zašlo v to ali ono skupino samo iz vnanih vzrokov, zaradi naslova ali česa tacega, n. pr. basen »Jež in lisica« med »Letne čase« — najbrž radi prvega stavka: »Bila je huda zima« — basen »Konj in osel« pa med prirodo; pravljice o Zlatorogu, o začetku blejskega jezera, o povodnem možu in o ženi na Poljanah pa so vrščene na prvo mesto »zgodovinskega« oddelka. Lahko se reče, da pri polovici beril ni najti tehtnega vzroka, vzpričo katerega bi sodilo dotično berilo samo v to in v nobeno drugo skupino. Ker pa pogrešaj logične neizogibnosti za to ali ono razvrstitev, se ti nehote vrine misel, da je bilo vse tisto razvrščevanje — nepotreben poskus. —

Glede jezikovne oblike ni veliko pripominjati; gg. izdajatelja sta se potrudila, da bi ustrezala knjiga tudi na to stran današnjim zahtevam. Pohvaliti ju treba tudi, da sta se glede pravopisa ravnala — kakor pravita sama v predgovoru — »po načelih Wolf-Pleteršnikovega slovarja«; da bi se le bila še bolj dosledno! Kajti našel sem nemalo primerov, v katerih se njiju pisava ne ujema s Pleteršnikovo. Naglasnih znamenj — katerih si nekateri književniki pri nas tako radi, a tako po nepotrebnem privoščijo, sebi in stavcem v muko — Josin in Gangl nista preveč špogala. In to je prav. Od učitelja se sme zahtevati, da naglašaj pravilno tudi brez tistih itak dvomnih pripomočkov, zlasti v pesmih, kjer že ritem dovolj jasno določuje naglaševanje; otroci pa s tistimi mušicami in strešicami pač ne vedo kaj početi, le begajo jih. Jaz bi bil namesto gg. izdajateljev celo v oblikah kakor »srcé«, »srcá« i. dr. naglaske opustil.

V podrobnejši razgovor o »slovnici« (str. 165—216) se ne spustimo. Teoretiško-slovniški pouk se meni nikakor ne vidi najvažnejši del jezikovnega pouka, kakor mislijo še premnogi učitelji, in ker vrhu tega pri slovniškem pouku ne zadržava prvega mesta knjiga, ampak učitelj in živa njegova beseda, zato sodimo že po površnem pregledu, da je tudi ta slovnica toliko večje in spretno sestavljena, da bo dobro rabila. Z zgledi, s katerimi

treba pričeti vsako slovniško pravilo, in z nalogami, s katerimi ga treba utrditi, je Josinova-Ganglova slovnica bogato opremljena. — S slovniškimi definicijami pa gospod, kateremu se je poverila ocena »drugega berila in slovnice«, baje ni zadovoljen. Ta gospod naj pomisli, kolika težava je s slovniškimi definicijami, kako malo eksaktna je ta veda, dasi je že silno stara, in kako so si celo glede navidezno primitivnih pojmov (n. pr.: so-li možni stavki brez osebka, ali ne? i. dr.) najglasovitejši slovničarji (Miklošič, H. Paul, Fr. Kern) navzkriž . . .

Vnanja oblika — last, not leat pri šolski knjigi — je prav čedna, in tisk je v vseh oblikah razločen in očem nekvaren, saj pa poudarjata tudi gg. založnika, da so se za to knjigo uporabile povsem nove, nalašč v to svrho lite črke. Tudi cena — vezani knjigi 80 l — je jako umerjena. —

Upoštevajoč vse momente, lahko rečemo, da Josinovo-Ganglovo berilo v obče nadkriljuje svoje tekmece, in dokler ne izide kako boljše, je s prepričanjem priporočamo prav toplo šolskim vodstvom, toda z nadejo, da se bodeta ozirala gg. izdajatelja pri prihodnji novi izdaji na tukaj izrečene želje.

Salonske knjižnice I. zvezek je torej naposled izšel ter nam prinesel poleg obširnega predgovora izdajateljevega in pisateljevega kopo (8) Govekarjevih novel in črtic pod skupnim zaglavjem: »O te ženske!« Ne namerjamo na tem mestu podrobno oceniti posamičnih povesti, katere gospod pisatelj sam v predgovoru imenuje »skromne prvence«; le toliko naj omenimo, da tudi ti prvenci že razodevajo i vrline i hibe Govekarjevega pripovedovanja. Pri njih čitanju smo se vnovič uverili, da največja prednost Govekarjevega peresa je opisovanje¹⁾; z malimi, a značilnimi potezami si umeje ustvariti vnanji okvir, v katerega potem riše takisto krepko in naglo svoje tenje in tipe, a zopet zlasti od vnanje strani, tako, kakor se kažejo vnanjemu svetu, našim očem v svojem kretanju in občevanju — tudi v dialogu je Govekar mojster — dočim notranjščino svojih junakov, njih čuvstvovanje, ki je vendar vzrok in ob enem tolmač njih dejanja, skoro popolnoma prezira; menda se celo vedoma ogiblje psihološkega razglabljanja in pomikanja v duše delujočih oseb, češ, da on hoče le čisto objektivno slikati resnico, a iz vestnega, objektivnega in ob enem umetniško lepega opisovanja oseb in dogodkov si čitatelj sam lahko osnuje in sestavi duševni položaj in značaj portretovanih oseb. Baš s to posebnostjo nas Govekar najbolj spominja Zole, pri katerem tudi zaman iščeš psiholoških refleksij, in Zolovi dušni efekti so le indirektni, to se pravi, čitatelj si jih iz portretovanih oseb in registrovanih dogodkov sam v sebi ustvari, ali pa tudi — ne ustvari; pisatelj mu jih kar nič ne vsiljuje. —

Nočemo g. Govekarju očitati, da je baš psihološko razmotrovanje, ki ga on zanemarja, najvišja stopinja pisateljske umetnosti, in da stoprav iz duševnega življenja je možno tolmačiti mnoga človeška dejanja, ki so sicer samo ob sebi nerazumevna; morda to g. Govekarju kakor Zoli ni dano, in G. lahko poudarja, da sta pač oba načina, direktni in indirektni, upravičena, in dočim drugi, zlasti ruski pisatelji in med našimi Karol Dolenc tolmačijo iz notranjosti delujočih oseb njih sokobe, besede in dejanja, prodira on narobe iz realnosti do duševnosti. Bodisi! Toda nekaj moramo prirehati

¹⁾ Celó v »negodnem prvencu«, kakor imenuje G. sam prvo povest »Primo loco«, se lepo čita realistični opis seje krajnega šolskega sveta.